๑

ขนมจีนน้ำพริก

“ขนมจีน” ไม่ใช่ขนมของจีน

เช่น “ขนมโตเกียว” ที่ไม่ใช่ขนมของญี่ปุ่น
และ “ลอดช่องสิงคโปร์” ที่ไม่ใช่ขนมของสิงคโปร์
แต่คือของกินทำด้วยแป้งข้าวเจ้าเส้นกลมยาวคล้ายเส้นหมี่
ล้านนา เรียก “ขนมเส้น” หรือ “ข้าวเส้น”
อีสาน เรียก “ข้าวปุ้น”
ปักษ์ใต้ เรียก “หนุมจีน” หรือ “โหน้มจีน”
โบราณเรียก “หนมจีน” ก็มี ดังตัวอย่าง

“...แจ่วห้าแจ่วหกยกออกมา ทั้งน้ำยาปลาคลุก***หนมจีน***พลัน...”
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

ขนมจีนไม่ใช่ของทำกินเล่นแต่เป็นโภชนียะสำคัญเมื่อมีงานใหญ่
ขอให้ใคร่ครวญจากกระบวนวิธีที่จะชี้แจงไปโดยลำดับ

เริ่มจากใส่ข้าวเจ้าลงในน้ำชั่วเวลา ๑ วันกับ ๑ คืน เรียก “แช่แป้ง”

สงข้าวใส่กระบุง เอาใบตองแห้งกรุบน รดน้ำให้ชุ่มเช้าเย็น เรียก “หมักแป้ง” หรือ “หม่าแป้ง”

หมักหรือหม่าจนข้าว “น่าย” คืออ่อนตัวหรือเปื่อยยุ่ย

ขยี้ข้าวเม็ดน่ายให้แตกร่วนปนเป็นแป้ง เรียก “ยีแป้ง”

ใช้สันมือกดคลึงเนื้อแป้งให้นุ่มเหนียว เรียก “นวดแป้ง”

ทำแป้งเหนียวให้เป็นก้อนกลมโตขนาดผลส้มโอ เรียก “ปั้นแป้ง”

เอาก้อนแป้งลงต้มในน้ำเดือด เรียก “ต้มแป้ง”

แขวนก้อนแป้งที่ต้มเกือบสุกให้ห้อยอยู่เหนือพื้นเพื่อสะเด็ดน้ำ เรียก “โยงแป้ง” หรือ “โยงขนมจีน”

โขลกก้อนแป้งต้มในครกขนาดใหญ่ให้เนื้อเหนียวหนับ เรียก “ตำแป้ง”

พรมน้ำบนแป้งตำแล้วขยำให้เข้ากันจนเนื้ออ่อนเหลว เรียก “คลายแป้ง”

บีบหรือกดแป้งเหลวในห่อผ้าหรือภาชนะอื่น แล้วโรยให้เป็นเส้นลงในน้ำเดือด เรียก “โรยขนมจีน”

ตักเส้นขนมจีนขึ้นแช่ในน้ำเย็น แล้วรวบเส้นขนมจีนที่ลอยอยู่เข้าหาตัว เรียก “สาวขนมจีน”

สาวขนมจีนมาพันกับนิ้ว จับให้เป็นหัว เด็ดชายเส้นขนมจีนทิ้ง เรียก “จับขนมจีน”

เส้นขนมจีนที่เด็ดออก เรียก “ตีนขนมจีน”

ตีนขนมจีนที่มีลักษณะป้อมๆ กลมๆ เรียก “ลูกตุ้ม”

ลักษณนามของขนมจีนว่า “จับ” เช่น ขนมจีน ๕ จับ

บางคนว่า “หัว” เพราะกำหนดเอาส่วนหัวของจับเป็นกำหนด เช่น ขนมจีน ๕ หัว

เครื่องกินกับขนมจีน เรียก “เหมือด”

มีต่างๆ เช่น หัวปลีหั่นฝอย ผักบุ้งซอยผัดน้ำมัน ถั่วพูลวก ผักทอด ฯลฯ

“เหมือด” น่าจะเป็นคำไทเพราะมีใช้ในภาษาไทถิ่นอื่นด้วย

เช่นภาษาไทเหนือในมณฑลยูนนาน ว่า “เหมิด” หมายถึงเครื่องปรุงรส

๑๙
ปรัชญา ปานเกตุ

“เหมิดหอม” หมายถึงเครื่องปรุงรสมีขิงและกระเทียมเป็นต้น
สันนิษฐานว่า “เหมิด” กับ “เหมือด” เป็นคำเดียวกัน
“น้ำพริก” ก็ไม่ใช่เครื่องจิ้ม
แต่คืออาหารที่กินกับขนมจีนอย่างหนึ่ง
ลักษณะอย่างแกง มี ๓ รส แต่ค่อนข้างหวาน
ทำด้วยถั่วทองคั่วบด เนื้อกุ้งโขลก ผสมกับกะทิ และเครื่องปรุงรส
วิธีทำคือเคี่ยวหัวกะทิให้แตกมันแล้วปลงหม้อลง
ต้มเนื้อกุ้งกับกะทิ สุกแล้วตักขึ้น โขลกละเอียด
ผสมหัวกะทิที่เคี่ยวกับที่ต้มกุ้งรวมกัน
ตักกะทิใส่เนื้อกุ้งโขลกทีละน้อยแล้วยกตั้งไฟ
ใส่ถั่วเขียวบดและเครื่องน้ำพริกสุดแท้แต่สูตร
ปรุงรสด้วยเกลือ น้ำตาล น้ำส้มมะขาม
บางตำรับรินน้ำมะนาว น้ำมะกรูด หรือน้ำส้มซ่าลงใส่ให้เปรี้ยวซ่านด้วย
ชิมว่ากลมกล่อมแล้วปิดไฟ
ใส่มะนาวหั่นชิ้นเล็ก พริกป่นเจียว กระเทียมเจียว ผักชี
ที่ใส่มะกรูดผ่าครึ่งลงไปด้วยช่วยชูกลิ่นรสก็มีบ้าง
จัดเส้นขนมจีนใส่จานชาม ใส่เหมือด ราดน้ำพริก
กินกับพริกขี้หนูแห้งทอดก็อร่อย
ของกินกับขนมจีนนอกจากน้ำพริกยังมีอย่างอื่นอีก
เฉพาะผู้ชายที่แต่งงานมานานแล้วไม่มีลูก
เขาว่าที่บ้านคงกินแต่ขนมจีนเปล่าๆ
หรือไม่ก็ได้กินกับน้ำพริกทุกวี่ทุกวัน
“อย่างไร?”
--ไม่มีน้ำยา!

เผยแพร่เมื่อวันพุธที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

๒
เจ้าที่ (ดิน)

“ที่ดิน” หมายถึงพื้นที่ดิน

และหมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย

“ที่” ก็ใช้ เช่น ซื้อที่ ขายที่ เช่าที่ ยึดที่ รุกที่ ไล่ที่ ไถที่ ถมที่

ใช้เป็น “ที่ทาง” ก็มี เช่น ไปดูที่ทางก่อนปลูกบ้าน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร สิกขโกศล ผู้เชี่ยวชาญเรื่องภาษาและวัฒนธรรมไทย-จีน กรุณาให้ความรู้ว่า

“ที่” เป็นศัพท์เก่าของไทย

หมายถึงแผ่นดิน ดิน

ภาษาจีนโบราณว่า 地 (ตี้) หมายถึงแผ่นดิน สถานที่ ถิ่นที่

มักใช้ซ้อนกันเป็น “ที่ดิน”

โบราณว่า “ทำเน” หรือ “ทำเล” หมายถึงที่ว่าง ดังตัวอย่าง

> "...ผิจะใคร่รู้ไสร้ ว่ายังมีที่***ทำเน***แห่งหนึ่งโดยกว้าง ๑๒ โยชน์ แลโดยปริมณฑลรอบนั้นได้ ๓๖ โยชน์..."
>
> *(ไตรภูมิพระร่วง)*

ปัจจุบันว่าหมายถึงถิ่นที่ ตำบล ภูมิที่ตั้ง ดังตัวอย่าง

> "...ลานริมห้วยเป็นที่โล่งเนื้อที่สักไร่เศษๆ ที่ทาง***ทำเล***เหมาะสมแก่การพักแรม สัตว์ร้ายใดๆ หากจะเข้ามาก็ต้องผ่านลานโล่งเสียก่อน เห็นตัวได้ง่าย..."
>
> *(ดาบราชบุตร :* เจริญ มาลาโรจน์*)*

มีสภาพต่างๆ เช่น เท ลาด ชัน เอียง โล่ง เตียน รก ราบ เรียบ
ที่ซึ่งเรียบเสมอพื้นไม่มีลุ่มๆ ดอนๆ เรียก "ที่ราบ"
โบราณว่า "ที่เพียง" ก็มี ดังตัวอย่าง

> "...เมื่อลมพัดก่อเป็นปุ่มเปือกน้ำซัดไปมานี้ มีที่ต่ำที่สูง มีที่ราบ***ที่เพียง***ที่ใดต่ำนั้นกลายเป็นแม่น้ำ..."
>
> *(ไตรภูมิพระร่วง)*

เทียบภาษาไทใหญ่ ว่า "เปง" แปลว่า ราบ ที่ราบ
ภาษาถิ่นล้านนา ว่า "เพียง" ออกเสียง /เปียง/ แปลว่า เสมอกัน เท่ากัน ราบ ที่ราบ
ภาษาถิ่นอีสาน ว่า "เพียง" แปลว่า เสมอกัน
ภาษาถิ่นใต้ ว่า "เพียง" แปลว่า เสมอกัน เท่ากัน
ที่ซึ่งอยู่ต่ำน้ำท่วมถึง เรียก "ที่ลุ่ม"
ที่ซึ่งอยู่สูงน้ำท่วมไม่ถึง เรียก "ที่ดอน"
ที่ซึ่งมีน้ำผุดพุขึ้น เรียก "โป่งน้ำ"

ที่ซึ่งมีน้ำซึมซาบอยู่ภายใต้ เรียก “ที่น้ำซับ”
ที่ซึ่งมีน้ำไหลซึมอยู่เสมอ เรียก “ที่น้ำซึม”
ที่ซึ่งมีน้ำขังอยู่ภายใต้และมีต้นไม้บางชนิดขึ้นอยู่ได้ เรียก “ที่ลุ่มสนุ่น”
ภาษาถิ่นใต้ เรียก “พรุ”
ที่ลุ่มกว้างใหญ่ซึ่งมีทางน้ำไหลอยู่ภายใต้ เรียก “มาบ” หรือ “ลำมาบ”
โบราณว่า “ที่เทง” หมายถึงที่ดอน ที่เนิน ที่สูง ดังตัวอย่าง

> “...แลแผ่นดินเขานั้นราบเคียงเรียงเสมอกัน ดูงามนักหนา แลว่าหาที่ราม ที่ลุบขุบ***ที่เทง***มิได้...”
>
> *(ไตรภูมิพระร่วง)*

เทียบภาษาถิ่นอีสาน ว่า เท็ง เทิง แปลว่า บน เหนือ สูง อยู่สูง
ที่ดินที่นูนสูงขึ้น เรียก “โคก”
โคกขนาดใหญ่ที่ค่อยลาดสูงขึ้นจากระดับเดิม เรียก “เนิน”
เนินที่สูงขึ้นไปเป็นจอมเด่น เรียก “เขา” หรือ “ภูเขา”
วรรณคดีใช้ว่า คีรี ดอย บรรพต ผา พนม พนอม ภู ภูผา มเหยงค์ ศิขริน ศิงขร ศิงขริน สิขรี สิขเรศ สิงขร หรือไศล ดังตัวอย่าง

> “...โพ***พนอม***ขนุนขนนนอยู่ในอวกาศนี้เห็นงาม โสดแล...”
>
> *(มหาชาติคำหลวง กัณฑ์มัทรี)*

> เดือนดวงก็ล่วงเหลี่ยม ***สิขเรศ***ยะย่ำดง
> จวนรุ่งพระสุริยง จะเยี่ยมยอดยุคุนธร
>
> *(จันทโครบคำฉันท์)*

บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ใช้ว่า “กุหนุง” ดังตัวอย่าง

ล่วงด่านผ่านพ้นท้องทุ่ง ใกล้***กุหนุง***เนินแนวแถววิถี
มิ่งไม้ร่มเรียงเคียงคิรี ใบบังรังสีสุริยง

ที่ริมน้ำซึ่งเป็นขอบเขตทะเล แม่น้ำ ลำคลอง เป็นต้น เรียก “ฝั่ง” วรรณคดีมักใช้ว่า เฉนียน เดียร ติร หรือตีระ ดังตัวอย่าง

แล***เฉนียน***สูงน้ำเนิ่น เนินทราย
เรือเล็กเล่มพายพาย ล่องน้ำ
มากลางกระแสสาย สินธุ์สุด ซึ้งเฮย
งามยิ่งงามนักซ้ำ เสนาะทั้งวังเวง
(พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค)

บนรอบขอบชล***เดียร***เสถียรสถลสถาน
เกลื่อนกอบุบผตระการ รราย
(สมุทรโฆษคำฉันท์)

ตัวอย่างที่อ้างโอษฐ์ ***เดียร***สระโรชโบษขรณี
คือขอบฝั่งสระศรี มีประทุมเปนพุ่มพง
คำเดิมว่า***ตีระ*** อีเปนยะอาเทศตรง
ตัวรอสะกดลง คงเปน***เดียร***เขียนตามมา
(ไวพจน์ประพันธ์)

ส่วนของฝั่งที่ไม่ลาด เรียก “ตลิ่ง”
โบราณใช้ “หลิ่ง” ก็มี ดังตัวอย่าง

“...ผิอยู่เหนือ***หลิ่ง***ก็ดีเหนือเขาก็ดี แลเดินหนต่ำ ลางคาบไกลได้ ๖๐ โยชน์...”
(ไตรภูมิพระร่วง)

ส่วนของฝั่งที่ลาดลงไปในน้ำ เรียก “หาด”
หาดริมทะเล เรียก “ชายหาด”
ที่ซึ่งอยู่หลังหาดชายทะเลขึ้นไป แต่มีน้ำเค็มซึมขึ้นไปถึงได้ เรียก “ตะกาด” ดังตัวอย่าง

“...ตอนนี้ไม่มีการเพาะปลูกอะไรเลย เปนหาดทรายเก่า เช่นเราเรียกว่า ***ตะกาด***...”
(ไกลบ้าน)

ที่ราบใต้น้ำริมตลิ่งหรือบริเวณหาดชายฝั่งทะเล เรียก “ตะพัก”
พื้นที่หรือภูเขาที่ยื่นล้ำไปในน้ำ เรียก “แหลม”
ที่ตรงปลายแหลม เรียก “หัวแหลม”
พื้นที่ที่มีน้ำล้อมรอบ เรียก “เกาะ”
เกาะในแม่น้ำ เรียก “ดอน”
ตะกอนที่กระแสน้ำพัดมารวมกันปรากฏนูนยาวอยู่ใต้น้ำ เรียก “สันดอน”
ที่คอดกิ่วและมีน้ำอยู่ ๒ ด้าน เรียก “คอคอด”
เช่น “คอคอดกระ” อันเป็นส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมลายู ในเขตบ้านทับหลี ตำบลมะมุ อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง กับอำเภอสวี จังหวัดชุมพร
ที่ราบโล่ง เรียก “ทุ่ง”
ที่ราบและว่าง เรียก “ลาน”
ที่เปิดกว้างเข้าไป เรียก “เวิ้ง”

๒๕

ปรัชญา ปานเกตุ

ที่มีโคลนลึก เรียก “หล่ม”
ที่เป็นโคลนเลน เรียก “ปลัก”
ที่ดินซึ่งมีรูปอย่างชายธง เรียก “ที่ชายธง”
กระทงนาที่มีรูปเสี้ยวอย่างชายธง เรียก “นาเสี้ยว”
ที่ดินที่ไม่มีทางเข้าออก เรียก “ที่ตาบอด”
ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด เรียก “ที่วัด” หรือ “ที่ธรณีสงฆ์”
ที่ซึ่งเจ้าของอุทิศผลประโยชน์แก่วัด เรียก “ที่กัลปนา”
ที่ซึ่งผู้ครอบครองยังไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่ดิน เรียก “ที่ดินมือเปล่า”
วัดที่ดิน เรียก “รังวัด”
ใบอนุญาตให้จับจองที่ดิน เรียก “ตราจอง”
หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน เรียก “โฉนด”
สำรวจที่เพื่อปักปันที่นา เรียก “เดินทุ่ง”
สำรวจที่ทำนาเพื่อเรียกเก็บอากร เรียก “เดินนา”
สำรวจที่สวนผลไม้เพื่อเรียกเก็บอากร เรียก “เดินสวน”
สำนวน “ที่เท่าแมวดิ้นตาย” หมายถึงที่ดินเล็กน้อย
สำนวน “ไล่ที่ทำวัง” หมายถึงบังคับให้ย้ายไปให้พ้นเพื่อตนจะเข้าไปอยู่
“เกษตรบดี” หมายถึงเจ้าของที่ดิน
พากย์อังกฤษ ว่า “landlord” /แลนด์ลอร์ด/
สมัยโบราณราชาเศรษฐีมักอุทิศที่สร้างอาวาสวิหาร
หรือไม่ก็ปลูกตึกกว้านร้านตลาดเก็บค่าเช่า
หากเจ้าสัวทั้งหลายยังไม่วายชนม์
คงสับสนสงสัย
ว่าเหตุใดทายาทผู้รับพินัยกรรมมรดก
ถึงได้ยกเอาที่ทำเลงาม
...ไปทำแปลงปลูกกล้วย?

เผยแพร่เมื่อวันเสาร์ที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

๓
ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ

“ร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ” เป็นสำนวน
หมายถึงทั่วทุกหนทุกแห่ง
เช่น เขาไปมาร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำก็ยังไม่เจอไอ้ต้าวความรัก
สำนวนที่มีความหมายเหมือนกันคือ
“ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร” และ “ร้อยเอ็ดเจ็ดหัวเมือง”
“เอ็ด” หมายถึงหนึ่ง
ใช้เรียกจำนวนเลขที่มี ๑ อยู่ท้าย เช่น ๑๑ ว่า สิบเอ็ด
“ร้อยเอ็ด” หมายถึงจำนวนหนึ่งร้อยกับอีกหนึ่ง
เขียนเป็นตัวเลข ๑๐๑ อ่านว่า /ร้อยเอ็ด/ หรือ /หนึ่งร้อยเอ็ด/
โบราณใช้หมายถึงเป็นจำนวนมากตั้งเป็นร้อยๆ เช่น

ร้อยเอ็ดนคราสามนต์ มอบมวญมณฑล
ถวายสมเด็จกษัตรีย์

(คำฉันท์กล่อมพระยาช้าง)

“...มี***ร้อยเอ็ด***เมืองเอกพระนคร มายอกรก้มเกศมัสการ...”
(ปาจิตกุมารกลอนอ่าน)

“...***ร้อยเอ็ด***กษัตริย์อสุรี ถึงปีมาถวายบรรณาการ...”
(บทละครเรื่องรามเกียรติ์ รัชกาลที่ ๑)

“...***ร้อยเอ็ด***นัคเรศบุรีรมย์ มาบังคมทรงเดชทุกเขตขัณฑ์...”
(บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า)

โดยปริยายหมายความว่ามากมายก่ายกอง
สังคมไทยใช้เลขฐานสิบ คือมีตัวเลข ๑๐ ตัว ตั้งแต่ ๐-๙
คนแต่เก่าจึงถือว่า “ร้อย” เป็นจำนวนมาก
สังเกตจากการใช้ในความเปรียบว่ามากซึ่งมีอยู่ไม่น้อย
ร้อยชั่ง (มีค่ามาก เช่น สาวน้อยร้อยชั่ง)
ร้อยทั้งร้อย (ทั้งหมดทั้งสิ้น)
ร้อยแปดพันเก้า (มากมายหลายอย่างต่างชนิด)
ร้อยพ่อพันแม่ (คนจำนวนมากหลากหลายเผ่าพันธุ์)
ร้อยวันพันปี (นานมาแล้ว)
ร้อยเล่มเกวียน (มากมายก่ายกอง)
ร้อยสีพันอย่าง (ต่างๆ นานา)
“ร้อยเอ็ด” ในที่นี้จึงไม่ใช่จำนวนหนึ่งร้อยกับหนึ่ง
แต่หมายถึงมากมาย มากเหลือหลาย
ที่มีคำว่า “เจ็ด” ตามมาด้วยนั้น
ก็เพื่อให้เสียงสัมผัสคล้องจองกับ “เอ็ด”
“ย่าน” หนึ่งหมายถึงแถว ถิ่น เช่น ย่านนี้มีของขายเยอะ
หรือหมายถึงบริเวณ เช่น ย่านสำเพ็ง ย่านสีลม
ระยะทางตามกว้างหรือยาวจากตำบลหนึ่งไปยังอีกตำบลหนึ่งก็เรียก “ย่าน”

“ย่านน้ำ” หรือ “น่านน้ำ” หมายถึงเขตทางน้ำ
“ย่าน” หนึ่งหมายถึงของที่ตรงและยาว
ระยะที่น้ำไหลพุ่งตรง เรียก “ย่านซื่อ” เช่น

มาคลอง***ย่านซื่อ***ซ้ำ พิศวง
ซื่อตลอดย่านเดียวตรง รวดริ้ว
ใจคิดคู่ครองคง รักแม่ นะแม่
ไปตลอดเลยพลิ้ว พลัดน้องมาไกล
(โคลงนิราศนรินทร์)

ย่านซื่อตรหล่งล่งโล้ง แลตรง
เหมือนพี่ซื่อต่ออนงค์ นุชนั้น
อยู่หลังนุชจงคง สัตย์ซื่อ เรียมนา
ซื่อต่อซื่อสัตย์กั้น เกียจพ้นพาลไภย
(โคลงนิราศพระประธม)

แถบแม่น้ำที่ยาวตรงไปไกล เรียก “ย่านยาว” เช่น

ย่านยาวลาวตั้งกลาด หาดทราย
แล่ผ่าปลาฉแวงสวาย แหวะท้อง
ย่างไฟไล่ข่าราย เรียงนั่ง สพรั่งเอย
พวกหนุ่มสุ่มเรือร้อง เจ่ยรน้อฟ้อลาว
(โคลงนิราศสุพรรณ)

"...ทางตอนย่านสาวร้องไห้ซึ่งเปน***ย่านยาว***แลเปนที่แจ้งอยู่ข้างจะร้อนจัด..."
(พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู คราว ร.ศ. ๑๐๙)

ปัจจุบันใช้หมายถึงจำนวนมากจนนับไม่ถ้วนก็มี
เช่น ติ่งมาร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ ยังไม่เคยซัปพอร์ตใครเท่า มาร์ก ต้วน

...

ณ ประเทศสารขัณฑ์
มีหน่วยงานระดับกรมแห่งหนึ่ง
สถาปนามานานนับร้อยปีแล้ว
ว่ากันว่ามีหน้าที่ "ชลประทาน"
คือจัดหาให้ได้มาซึ่งน้ำ บังคับ ควบคุม ทด ส่ง ระบาย แบ่ง กัก และเก็บงำ
เพื่อให้ชาวพาราร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำฉ่ำเย็นเป็นสุขเสมอหน้า
แต่เวลาเนิ่นนานกับความเชี่ยวชาญจัดเจนกลับแปรผกผัน
สายน้ำอันเชี่ยวกรากหลากไหลจึงบ่าไปท่วมท้นทุกหนทุกแห่ง
เสียแรงประชาชนหลงไว้ใจให้ถือกุญแจเขื่อน
มิหนำซ้ำเจ้าตัวหัวโจกจ่าฝูงยังพูดจาเพ้อเจ้อเลื่อนเปื้อนเชือดเฉือนน้ำใจไม่ไยดีทุกวี่วัน
เช่นนั้นก็น่าจะแปลงสมญานามให้ต้องตามกิจวัตรแห่งกรมกอง
เป็น "ชนปะธาร"
อ่านว่า /ชน-ปะ-ทาน/
เพราะทำให้ "ประชาชนประเชิญปะทะกับอุทกธารา"
--จนชาชิน

เผยแพร่เมื่อวันพุธที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ม้ากระทืบโรง

๔
“ขนมปัง” ข้างโหลยาดอง

“ขนมปัง” คือของกินทำด้วยแป้งสาลีเป็นต้น ผสมยีสต์หมัก แล้วอบฟู

ภาษาโปรตุเกสว่า “pão”

ออกเสียง /เปาง์/ เสียงสระเอาขึ้นจมูก

ภาษาฝรั่งเศสว่า “pain”

ออกเสียง /แปง/

ภาษาบาลีสันสกฤตว่า “ปิณฑะ”

ออกเสียง /ปินดะ/ หมายถึงก้อนข้าว

น่าสนใจว่าแม้ลาวจะได้รับอิทธิพลหลายอย่างจากฝรั่งเศส

แต่ลาวกลับไม่เรียกอาหารชนิดนี้ว่า “แปง”

ผู้บอกภาษาชาวลาว ๒ คนให้ข้อมูลว่า

ขนมปังทั่วไป เรียก “**ເຂົ້າຈີ່**” /ข้าวจี่/

ถ้าเป็นขนมปังปอนด์หั่นเป็นแผ่น เรียก “**ເຂົ້າຈີ່ແຜ່ນ**” /ข้าวจี่แผ่น/

ถ้าเป็นบาแก็ตหรือขนมปังท่อนยาวแข็ง เรียก “**ເຂົ້າຈີ່ກ້ອນ**” /ข้าวจี่ก้อน/

ทั่วโลกมีขนมปังเป็นร้อยเป็นพันอย่างต่างๆ กันไป

เฉพาะที่ไทยมีหลักฐานว่าเรารู้จักขนมปังตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ดังตัวอย่าง

"...แลชั้นกลางนั้นไว้***ขนมปัง***อันปิ้งแล้วนั้น..."

(ประชุมจดหมายเหตุออกพระวิสุทสุนทร)

ถึงสมัยรัตนโกสินทร์เราก็ยังนิยมกินขนมปังอยู่
อาจารย์ทัดกับหมอบรัดเลย์บันทึกว่า "ขนมปัง" เป็นขนมสัญชาติอเมริกัน ดังนี้

"...***ขนมปัง***, คือขนมที่ทำด้วยแป้งเข้าสาลี, อ่อนบ้าง, แข็งบ้าง, เปนขนมแห่งพวกชาวอะเมริกา..."

(อักขราภิธานศรับท์)

ช่วงต้นขนมปังคงเป็นของฝรั่ง "ขึ้นโต๊ะ" คนไทยไม่คุ้นปากคุ้นมือ
ในพระอภัยมณีตอนที่นางละเวงวัณฬา กษัตริย์ฝรั่งลังกา จัดหาของกินไว้รอท่าพระอภัยตื่นนอน สุนทรภู่พรรณนาว่า

พอเห็นองค์พระอภัยตื่นไสยาสน์ ธิดานาฏพร้อมพรั่งอยู่ทั้งสอง
จึงหยุดยั้งนั่งที่เก้าอี้รอง ให้ยกของที่เสวยนมเนยมา
มีดตะเกียบเทียบทำไว้สำเร็จ ทั้งไก่เป็ด***ขนมปัง***เครื่องมังสา
ฝ่ายบุตรีพี่น้องสองสุดา รินสุราคอยประคองให้สององค์

อาหารฝรั่งพร้อมอุปกรณ์การกินแบบฝรั่ง (มีด) และแบบจีน (ตะเกียบ) เช่นนี้พระอภัยมณีไม่คุ้นเคยนัก
นวลน้องนางละเวงจึงต้องช่วยสอนจนถึงป้อนให้ ดังความว่า

ค่อยค่อยคีบหนีบพลัดให้ขัดข้อง นางยิ้มย่องหยิบช้อนช่วยป้อนเสวย
สุกรไก่หมูหันชิ้นมันเนย น้ำส้มเชยตับแพะลิ้นแกะแกม

นานวันเข้า “ขนมปัง” ก็เริ่มเผยตัวอยู่ทั่วไป

ใน*นิราศชมตลาดสำเพ็ง* ของนายบุศย์ สมัยรัชกาลที่ ๕

เนื้อความพรรณนาสรรพสิ่งของที่กองขายตามตรอกซอยย่านสำเพ็ง ตลาดใหญ่ใจกลางพระนคร

ตอนหนึ่งกล่าวถึงขนมปังที่ขายเป็นสินค้าสามัญว่า

ฉันเดินตรงมาสำเพ็งเร่งลีลาศ ชมตลาดเรียงรายที่ขายของ
ทั้งเสื้อผ้าเหลือหลายออกก่ายกอง เครื่องกระป๋องปลาส้ม***ขนมปัง***

ใน*นิราศหนองคาย* ของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์)

เนื้อหาบันทึกการยกทัพไปปราบฮ่อที่เมืองหนองคาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘

มีร่องรอยว่าขนมปังเป็นหนึ่งในเสบียงกรังที่เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) เตรียมให้กองทัพสยามนำติดตัวไปกินเป็นของแห้งด้วย ดังความว่า

แล้วท่านจัดพร้อมเพรียงเสบียงกรัง ***ขนมปัง***กินยืดทั้งจืดหวาน
ปลาซาดินอินทผลัมทั้งน้ำตาล ท่านเจือจานแจกจ่ายทุกนายพล

นอกจากขนมปังชนิดจืดเค็มหวานแล้ว

เราก็ยังรู้จักขนมปังกรอบหวานรสขิงที่ฝรั่งกินในเทศกาลคริสต์มาสด้วย

สยามพากย์เรียก “ขนมขิง” หรือ “ขนมปังขิง”

พากย์อังกฤษเรียก “gingerbread”

เกิดศัพท์เรียกลวดลายฉลุไม้สำหรับตกแต่งอาคารมีลักษณะคล้ายขนมปังขิงว่า “ลายขนมปังขิง”

และเรียกอาคารที่ประดับด้วยลวดลายลักษณะนี้ ว่า “เรือนขนมปังขิง”

คนไทยขึ้นชื่อเรื่องพลิกแพลงแปลงสูตรรสดั้งเดิมมาแต่ไหนแต่ไร

เรากินขนมปังแบบ “ของกิน” ไม่บังคับลิ้นว่าต้องเป็นของคาวหรือของหวาน

จะปิ้งโรยนมน้ำตาล นึ่งจิ้มสังขยา กินเฉยๆ ทาเนย ทาแยม ทาน้ำมันมะกอก

หรือชุบไซรัปทอด

เอาสองแผ่นประกบแตงกวา มะเขือเทศ แฮม และชีสเป็นแซนด์วิชสารพัดไส้

ใช้แทนช้อนจิ้มจุ่มมูส (mousse) หรือตับบด

ซดซุปแล้วกินแกล้มหรือกินแนมกับสลัดแล้วแต่จะรังสรรค์

วันนั้นคุณลุงคนหนึ่งเดินตุปัดตุเป๋ไปที่คุ้มยาดองข้างดงขี้เหล็ก

--กำลังเสือโคร่ง ม้ากระทืบโรง โด่ไม่รู้ล้ม เฒ่ากระโดดกำแพง...

ทุกขวดโหลล้วนมีน้ำอำพันสีแดงๆ สะท้อนแสงจากโคมไฟวูบวับ

“เอา ‘นารีรำพึง’ ให้ลุงเป๊กหนึ่งเถอะวะ”

“หมดแล้วจ้ะ!” บาร์เทนดี้สาวส่งเสียงเศร้า

ลุงกลืนน้ำลายอย่างจะระงับอาการเปรี้ยวปากดังเอื๊อก

“งั้นเอ็งรอลุงเดี๋ยว--” แล้วลุงก็เลี้ยวหายไป

ไม่นานเกินรอ

พี่ลุงก็กลับมาพร้อมกับขนมปังปอนด์แถวหนึ่ง

แกรีบเอียงโหล ‘นารีรำพึง’ แล้วฉีกดึงขนมปังออกป้ายเช็ด

เช็ด-เช็ด-เช็ดและชุบเช็ดอย่างละไมละเมียด

แล้วค่อยๆ ละลิ้มละเลียดเฟรนช์โทสต์เมรัย

จนแสงไฟสีแดงดับลง

เผยแพร่เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

๔

คนบ้าฆ่าคนไม่ผิด?

“บ้า” หนึ่งหมายถึงเสียสติ วิกลจริต สติฟั่นเฟือน

“บ้า” หนึ่งหมายถึงมัวเมาหรือหลงใหลในสิ่งนั้นๆ จนเกินปกติ เช่น บ้ากาม บ้ายศ บ้าผู้หญิง

“เป็นบ้า” หนึ่งหมายถึงเสียจริต วิกลจริต

“เป็นบ้า” หนึ่งหมายถึงอย่างยิ่ง เช่น สวยเป็นบ้า เก่งเป็นบ้า

“เป็นบ้าเป็นหลัง” หมายถึงเอาจริงเอาจังเกินไป เช่น ทำงานเป็นบ้าเป็นหลัง

“บ้าๆ” หมายถึงแผลงๆ แตกต่างไปจากปกติ เช่น พูดบ้าๆ ทำบ้าๆ เล่นบ้าๆ

“บอ” หมายถึงเกือบบ้า ใกล้จะเป็นบ้า ครึ่งบ้าครึ่งดี ดังตัวอย่าง

> “...เพราะอ้ายการรักผู้หญิงอย่างเหลวไหลก็เหมือนคน***บอ***, ที่วิ่งโขยกไปมาเพื่อเอาตุ๊กะตาเข้าซุกในรู...”
>
> *(โรเมโอและจูเลียต)*

“บ้าบอ” หรือ “บ้าบอคอแตก” หมายถึงไม่มีแก่นสารสาระ แปลกประหลาดไม่ปกติ

“บ้าๆ บอๆ” หรือ “บ้าๆ บวมๆ” หมายถึงสติไม่สมบูรณ์

“บ๊อง” “บ๊องๆ” “บ้าๆ บ๊องๆ” หรือ “บวมๆ บ๊องๆ” หมายถึงบ้าๆ บอๆ สติไม่สมบูรณ์

“บ้าบิ่น” หมายถึงมุทะลุ หุนหันพลันแล่น อวดกล้าทำการอย่างไม่มีสติยั้งคิด

“บ้าใบ้” หมายถึงบ้าๆ บอๆ สติไม่สมบูรณ์ เช่น

“...อันผัวลูกสาวน้อยของเราไซร้ เป็นเงาะป่า***บ้าใบ้***ทรพล...”
(บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง)

“...ว่าพลางทางเดินออกมา เที่ยวเล่นเช่นประสา***บ้าใบ้***...”
(บทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า)

“บ้าลำโพง” หมายถึงบ้าเพราะกินเมล็ดลำโพง มีอาการพูดพล่าม
โดยปริยายหมายความว่า พูดโผงผาง ตึงตัง หรือแสดงกิริยาโมโหโกรธา เช่น

“...พูดจา***บ้าลำโพง***โป้งไป คนอะไรใครบ้างอย่างนี้...”
(บทละครนอกเรื่องคาวี)

“...ลางคนใจกล้า***บ้าลำโพง*** ปากโป้งโผงอึงอยู่ในค่าย...”
(บทละครเรื่องอิเหนา รัชกาลที่ ๒)

“...ทำโมโหโกรธา***บ้าลำโพง*** เที่ยวโป้งโหยงหยาบช้าสาธารณ์...”
(พิเภกสอนบุตร)

“บ้าจี้” หมายถึงอาการที่พูดหรือแสดงโดยขาดสติเมื่อถูกจี้ทำให้ตกใจ หรือทำตามโดยปราศจากการไตร่ตรองเมื่อถูกยุหรือแนะ

“บ้าน้ำลาย” หมายถึงพูดไม่ยอมหยุด

“บ้าบ่น” หมายถึงพูดบ่นซ้ำๆ ซากๆ

“บ้ายอ” หมายถึงชอบให้คนเยินยอ

“บ้ายุ” หมายถึงหนุนให้ทำอะไรก็ทำตาม

“บ้าเลือด” หมายถึงบันดาลโทสะอย่างไม่กลัวตายเมื่อถูกทำร้ายถึงเลือดตกยางออก

“บ้าคลั่ง” หมายถึงไม่ยับยั้งเพราะไร้สติ

“บ้าดีเดือด” หมายถึงมีอาการคลุ้มคลั่งมุทะลุดุดันเป็นคราวๆ โดยปริยายหมายความว่า มีอารมณ์หุนหันพลันแล่น ชอบทำอะไรรุนแรง

“บ้าระห่ำ” หมายถึงมุทะลุ ทะลึ่งตึงตัง

“บ้าโหล่” หมายถึงมีนิสัยมุทะลุ ห้าวหาญบ้าบิ่น ผิดปกติวิสัย เรียกผู้ที่มีนิสัยเช่นนั้น ว่า “พวกบ้าโหล่”

“บ้าพลัง” ภาษาสแลงหมายถึงทำอย่างจริงจังโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เรียกผู้ที่มีนิสัยเช่นนั้น ว่า “พวกบ้าพลัง”

“บ้าสมบัติ” หนึ่งหมายถึงที่เห็นอะไรๆ เป็นของมีค่าไปทั้งหมด

“บ้าสมบัติ” หนึ่งหมายถึงที่ชอบสะสมสิ่งของต่างๆ ไว้มากจนเกินความจำเป็น เรียกสิ่งของเหล่านั้น ว่า “สมบัติบ้า”

“บ้าหอบฟาง” หนึ่งหมายถึงเห็นอะไรๆ เป็นของมีค่าจะเอาทั้งนั้น

“บ้าหอบฟาง” หนึ่งหมายถึงอาการที่หอบหิ้วสิ่งของพะรุงพะรัง เรียกผู้ที่มีพฤติกรรมเช่นนั้น ว่า “พวกบ้าหอบฟาง”

“จะบ้าตาย” หรือ “อยากจะบ้าตาย” คือคำพูดแสดงความเบื่อหน่าย เอือมระอา ภาษาสแลงใช้ “จะบ้าตายรายวัน” แสดงความเบื่อหน่ายมาก เอือมระอามากก็มี

สำนวน “บ้าห้าร้อยจำพวก” หมายถึงบ้ามากมายหลายประเภท

สำนวน “อย่าถือคนบ้า อย่าชาคนเมา” หมายถึงอย่าหาความจากคนที่มีสติไม่

สมบูรณ์

“ซา” หมายถึงเอาใจใส่ ถือสา

ภาษาถิ่นอีสาน ว่า “ซา” หมายถึงเอาใจใส่ ถือเป็นสำคัญ ดังตัวอย่าง

> “...อย่า**ซา**คนง่าว อย่ากล่าวติเตียนท่านลับหลัง อย่า**ซา**ผัวเมีย อย่าเปียไปก่อน ฯ อย่า**ซา**ยังเด็ก อย่าขบเหล็กขบทอง ฯ อย่าด่าหมู**ซา** อย่าด่าหมาเสีย...”
>
> *(เสียวสวาสดิ์)*

มีคำขู่ข่มขวัญกันมานานว่า “คนบ้าฆ่าคนไม่ผิด”

เพราะเมื่อพิสูจน์ได้ว่า “วิกลจริต” จริงตามกฎหมายก็แค่ให้นำตัวไปรักษา

แต่คนบ้านั้นมีสัญญาวิปลาสเช่นเดียวกันกับคนเมา

ก็ “คนเมา” ไม่เคยยอมรับว่าตนเมาเป็นเครื่องอยู่ ฉันใด

“คนบ้า” ก็มีจิตคลาดเคลื่อนไปจากสามัญจรรยา ไม่บอกว่าตนบ้า ฉันนั้น

คำถามคือ “คนดี” จะอยู่รอดปลอดภัยจาก “คนบ้า”

ทั้ง “บ้าจริง” และ “บ้าบางเวลา” ได้อย่างไร

ประมวลกฎหมายโบราณของไทยที่ประทับตราสามดวงไว้เป็นสำคัญ

มาตราหนึ่งกล่าวถึง “คนบ้า” และวิธีจำกัดเสรีภาพ “คนบ้า” ไว้น่าสนใจว่า

> “...**คนบ้า**เข้าบ้านท่านตีฟันแทงคนดีตายจะไหมบ้าไซ้ท่านว่ามิชอบ เพราะว่าบ้าหาตำแหน่งแบ่งสัจมิได้...”
>
> *(พระไอยการลักษณวิวาทด่าตีกัน)*

คือคนบ้าฆ่าคนดีตายไม่อาจเอาผิดคนบ้าได้

> “...ถ้าพบปะมันกลางถนนหนทางมิได้หลีกแลมันฟันแทงบาทเจบถึงตายก็ดี จะเอาโทษแก่มันมิได้เลย...”
>
> *(พระไอยการลักษณวิวาทด่าตีกัน)*

ถ้าทำร้ายคนดีให้บาดเจ็บจนถึงแก่ชีวิตในที่สาธารณะก็ไม่อาจเอาผิดคนบ้าได้อีก

แม้กฎหมายเก่าจะระบุว่าตระลาการกระทำชำระชี้ขาดคดีคนวิกลจริตจิตวิปลาสไม่ต่างจากปัจจุบัน

แต่ความตอนหนึ่งยืนยันว่าผู้เป็นใหญ่ในบ้านเมืองสมัยโบราณท่านเที่ยงธรรม

ท่านว่า “...ให้โฆษณาแก่นครบาล--

“--ให้จับเอาตัวมันจำจองไว้กว่าจะสิ้นกำม์”

หาได้ทำเป็น “จับ” แล้วรีบ “ปล่อย”

ให้ออกไปเดินลอยชายเล่นเช่นกลียุคนี้

เผยแพร่เมื่อวันพุธที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

สืบสวนคดีฆ่า

๖

สืบสาวราว “เลือด”

“เลือด” หนึ่งหมายถึงน้ำสีแดงๆ ซึ่งชุ่มอยู่ภายในตัวคนและสัตว์

มีคำเรียกเลือดที่ไหลในลักษณะต่างๆ เช่น ไหลทะลัก ไหลโกรก ไหลซิบๆ ไหลซึม ไหลโซม ไหลปรี่ ไหลพรู ไหลพลั่กๆ ไหลย้อย ไหลอาบ

“เส้นเลือด” หมายถึงเส้นที่เป็นทางเดินของเลือดและระบบประสาทในร่างกาย

“เข้าเส้น” หรือ “เข้าเส้นเลือด” หมายถึงเคยชินจนเป็นนิสัย

“ได้เลือด” หมายถึงมีบาดแผลถึงเลือดออก

“เลือดเข้าเลือดออก” หมายถึงมีบาดแผลเล็กน้อยทำให้เลือดไหล

“เลือดออกเป็นยางบอน” หมายถึงมีเลือดซึมๆ ที่ผิวหนังตรงบาดแผล

“เลือดโชก” “เลือดท่วมตัว” “เลือดสาด” หรือ “เลือดอาบ” หมายถึงเลือดออกมาก

“เลือดคั่ง” หมายถึงเลือดรวมอยู่ที่หนึ่ง ไม่ไหลออกมา

“เลือดตกใน” หมายถึงเลือดตกลงภายใน ไม่ไหลออกมา

“ห้อเลือด” หมายถึงเป็นรอยช้ำ มีเลือดมารวมกันเห็นเป็นสีคล้ำ

“คาวเลือด” หมายถึงที่มีกลิ่นคาวของเลือดสด

“ช้ำเลือดช้ำหนอง” หมายถึงมีเลือดและหนองคั่งอยู่

เรียกสีที่มีลักษณะคล้ายมีเลือดและหนองปนกันออกสีม่วงๆ ว่า “สีช้ำเลือดช้ำหนอง”

“ห้ามเลือด” หรือ “คัดเลือด” หมายถึงทำให้เลือดหยุดไหลด้วยวิธีการต่างๆ ดังตัวอย่าง

> “...แต่อย่าวิตก, เสียแรงเราเปนเพื่อนกันมานาน, ถ้าแกถูกตีหัวแตกแล้วละก็กลับมาเถอะ, ข้าจะ***คัดเลือด***ให้...”
>
> *(มัทนะพาธา)*

“กอกเลือด” หมายถึงดูดเลือดออกจากร่างกายโดยใช้ถ้วย กระบอก ฯลฯ เป็นเครื่องดูด ดังตัวอย่าง

> บางกอก***กอกเลือด***ช้ำ หนองใน แลฤๅ
> กอกย่อมรักษาใคร ทั่วเท้า
> อกเรียมชอกตับไต บวมบ่ง
> วานกอกกอกหนองเหน้า ช่วยให้เรียมคลาย
>
> *(โคลงนิราศพระพิพิธสาลี)*

“เลือดกำเดา” หมายถึงเลือดที่ออกทางช่องจมูก
“เลือดกบปาก” หมายถึงเลือดเต็มปาก
“กระอักเลือด” หมายถึงเลือดทะลักออกมาจากคอ
“รากเลือด” หมายถึงอาเจียนเป็นเลือด
“ตกเลือด” หมายถึงแท้งลูก
“เลือดเนื้อ” หมายถึงชีวิต ดังตัวอย่าง

> อุศเรนเอนเอกเขนกสนอง ตามทำนององอาจไม่ปรารถนา
> เราก็รู้ว่าท่านเจ้ามารยา ที่เรามาหมายเชือดเอา***เลือดเนื้อ***
>
> *(พระอภัยมณี)*

“เสียเลือด” หรือ “เสียเลือดเสียเนื้อ” หมายถึงบาดเจ็บหรือตาย
“นองเลือด” หมายถึงอย่างดุเดือดและต้องเสียเลือดเนื้อกันเป็นจำนวนมาก
“ละเลงเลือด” หมายถึงต่อสู้กันจนเลือดออกมากเปรอะไปด้วยกัน
“เลือดฝาด” หมายถึงเลือดที่แสดงออกทางผิวพรรณ ดังตัวอย่าง

“...***เลือดฝาด***ขึ้นหน้าเป็นนวลละออง ผิวผ่องเปล่งปลั่งกำลังดี...”
(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน)

“เลือดอุ่น” หมายถึงสัตว์ที่คงอุณหภูมิของร่างกายไว้ได้โดยไม่เปลี่ยนไปตามอุณหภูมิของสภาวะแวดล้อม
“เลือดเย็น” หมายถึงสัตว์ที่ปรับอุณหภูมิของร่างกายให้เหมาะสมกับอุณหภูมิของสภาวะแวดล้อม
โดยปริยายหมายถึงมีใจเหี้ยมโหด เช่น ฆาตรกรเลือดเย็น
“เลือดไหลไม่หยุด” ภาษาสแลงหมายถึงสมาชิกลาออกอย่างต่อเนื่อง
เรียกสีแดงอย่างสีเลือดของนก ว่า “สีเลือดนก” หรือ “สีแดงเลือดนก”
เรียกสีแดงคล้ำอย่างสีเลือดของหมู ว่า “สีเลือดหมู”
“เลือด” หนึ่งหมายถึงผู้สืบเชื้อสาย เช่น เลือดเจ้า เลือดไพร่ เลือดมังกร
“สายเลือด” ก็ว่า เช่น เขามีสายเลือดนักดนตรี
โดยปริยายหมายถึงนิสัย สันดาน เช่น เขาชอบลักชอบขโมยอยู่ในสายเลือด
“ศึกสายเลือด” หมายถึงการวิวาทหรือต่อสู้กันระหว่างญาติพี่น้อง
“เลือดในอก” หมายถึงลูกแห่งตน
“เลือดเนื้อ” หรือ “เลือดเนื้อเชื้อไข” หมายถึงลูกหลาน
เรียกลูกที่เกิดจากพ่อแม่ชั่ว ว่า “เลือดชั่ว”
โดยปริยายหมายถึงความเลวที่มีอยู่ในตัว เช่น ตีหัวให้แตกเอาเลือดชั่วออกเสียบ้าง
เรียกลูกที่เกิดจากพ่อแม่ที่เป็นคนต่างชาติกัน ว่า “เลือดผสม”
เรียกลูกที่มีนิสัยเหมือนพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ว่า “เลือดแรง”

มักใช้ในเชิงประชดประชัน เช่น สงสัยเลือดพ่อแรงถึงได้เจ้าชู้เหลือเกิน

“เลือด” หนึ่งหมายถึงผู้ที่เคยศึกษาจากสถาบันใดสถาบันหนึ่ง เช่น เลือดกรรณสูต เลือดธรรมศาสตร์

“เลือด” หนึ่งหมายถึงระดู เช่น เลือดจะไปลมจะมา

“เลือดล้างหน้า” หมายถึงเลือดระดูที่ออกมาเล็กๆ น้อยๆ หลังจากคลอดลูกแล้ว แสดงว่าจะตั้งท้องได้อีก

“หน้าเลือด” หมายถึงมีนิสัยเอาแต่ได้ไม่เห็นใจผู้อื่น

“กินเลือดกินเนื้อ” หมายถึง แสดงอาการปองร้าย อยากจะฆ่าให้ตาย

“กลืนเลือด” หมายถึงกลั้นกลืนความเจ็บแค้นอย่างแสนสาหัส

“ขูดเลือด” หรือ “ขูดเลือดขูดเนื้อ” หมายถึงเรียกเอาราคาหรือดอกเบี้ยเกินสมควร

“เลือดบ้า” หมายถึงความวิกลจริต ความระห่ำ

“เลือดขึ้นหน้า” หมายถึงโกรธหรือโมโหมาก

“เลือดร้อน” หมายถึงโกรธหรือโมโหง่าย

“เลือดเดือด” หมายถึงโกรธหรือโมโหขึ้นมาทันทีทันใด

“เลือดพล่าน” หมายถึงโกรธหรือโมโหอย่างรุนแรง

“เลือดเข้าตา” หมายถึงฮึดสู้โดยไม่เกรงกลัวเพราะไม่มีทางเลือกหรือเจ็บช้ำน้ำใจเป็นต้น

สำนวน “เลือดก้อนเดียวตัดทิ้งได้” หมายถึงลูกคนเดียวตัดทิ้งได้ในเมื่อมีความประพฤติไม่เป็นที่พอใจพ่อแม่

สำนวน “รีดเลือดกับปู” หมายถึงบีบบังคับเอากับผู้ที่ไม่มีจะให้

“หาเลือดกับปู” หรือ “เอาเลือดกับปู” ก็ว่า

สำนวน “เลือดข้นกว่าน้ำ” หมายถึงญาติพี่น้องย่อมดีกว่าคนอื่น

สำนวน “เลือดตากระเด็น” หมายถึงลำบากหรือยากแค้นอย่างแสนสาหัส

สำนวน “เลือดท่วมท้องช้าง” หมายถึงนองเลือด

สำนวน “เลือดทาแผ่นดิน” หมายถึงสละชีวิตให้แก่ประเทศชาติ สละชีวิตเพื่อรักษาแผ่นดิน

สำนวน “เลือดล้างด้วยเลือด” หมายถึงแก้แค้นด้วยวิธีรุนแรงในทำนองเดียวกัน

...

โดยทั่วไปพจนานุกรมมักเรียงบทนิยามที่เห็นว่ามีความหมายเด่นไว้ก่อน
แต่ก็มีบางสำนักนึกอุตริทะลึ่ง
ด้วยการให้นิยามที่หนึ่งของ “เลือด” ว่า
“ระดูหรือเลือดประจำเดือน...”
แล้วจึงให้นิยามที่สองว่า
“ของเหลวปกติมีสีแดง...”
ขอให้นึกถึงนักศึกษาต่างชาติที่มีอันต้องใช้พจนานุกรมฉบับนี้แปลไทยเป็นไทย
ชื่ออาหาร
“ลาบเลือด”
ชื่อสารคดี
“แวมไพร์ : ราชาแห่งผีดูดเลือด”
และบทกวีของ จิตร ภูมิศักดิ์
“สายเลือดกูทั้งสิ้น...
...ที่สูซดกำซาบฟัน”

เผยแพร่เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕